

Z badań nad karierą rodziny Rudzkich w księstwie cieszyńskim w czasach piastowskich

Wśród zagadnień, którym w ostatnim czasie historycy ponownie poświęcają wiele uwagi, wymienić można kariery urzędnicze oraz awans majątkowy rodzin możnowładczych¹ oraz szlacheckich², a nawet najważniejszych przedstawicieli tych-

¹ Badania nad dziejami rodów możnowładczych mają w Polsce długą tradycję (por. O. Ha-
lecki: *Ród Łodziów w wiekach średnich*. „Miesięcznik Heraldyczny” 1911, T. 4, *passim*). Szczególnie intensywnego charakteru nabrały w okresie międzywojennym, na przykład badania W. Sem-
kowicza (por. między innymi *Ród Awdańców w wiekach średnich*. Cz. I. „Roczniki Towarzy-
stwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego” 1917, T. 44, s. 153 nn.) i M. Friedberga (*Ród Łąbę-
dziów w wiekach średnich*. „Rocznik Towarzystwa Heraldycznego” 1924/1925, T. 7, s. 1 nn.) oraz
ich współpracowników. Po II wojnie światowej nowe wartości wnieśli w tym zakresie szczególnie
J. Bieniak (pełny wykaz tekstów tego uczonego znajdziemy w wyborze jego pism, por. J. Bie-
niak: *Polskie rycerstwo średniowieczne*. Kraków 2002. Tamże, w przypisach, możemy znaleźć
ogromną bibliografię, poświęconą tej tematyce), W. Dworzaczek (*Leliwici Tarnowscy. Z dzie-
jów możnowładztwa małopolskiego. Wiek XIV–XV*. Warszawa 1971) i S. Gawęda (*Możnowładz-
two małopolskie w XIV i pierwszej połowie XV wieku. Studium z dziejów rozwoju wielkiej własno-
ści ziemskiej*. Kraków 1966), a także liczni uczniowie wymienionych historyków. Należy tu rów-
nież wskazać na monografię J. Adamausa: *Polska teoria rodowa*. Łódź 1958, która zdecydowa-
nie ożywiła dyskusję metodologiczną na temat badań genealogicznych. W ostatnich latach na szcze-
gólną uwagę zasługują publikacje poświęcone tej problematyce, które wyszły spod pióra J. Ku-
rtyki (*Tęczyńscy. Studium z dziejów polskiej elity możnowładczej w średniowieczu*. Kraków 1997),
S. Cynarskiego (*Dzieje rodu Lanckorońskich z Brzezia od XIV do XVIII wieku*. Warszawa
1996) oraz B. Czwojdrak (*Rogowscy herbu Działosza, podskarbiowie królewscy. Studium
z dziejów możnowładztwa w drugiej połowie XIV i w XV wieku*. Katowice 2002).

² Por. przykładowo J. Sperka: *Szafrancowie herbu Stary Koń. Z dziejów kariery i awansu
w późnośredniowiecznej Polsce*. Katowice 2001; F. Sikora: *O rzekomej dominacji politycznej
Lisów w Małopolsce w XIII w., czyli kilka uwag o rodzie Pobogów*. „Studia Historyczne” 1983,
T. 26, s. 3 nn.

że rodzin³. Rezultaty owych badań są niezmiernie przydatne w szeroko rozumianych studiach nad społeczeństwem ziem polskich w dawnych wiekach, pozwalają bowiem określić wpływ wielu zjawisk na kształt tegoż społeczeństwa i jego poszczególnych warstw, a także wzajemne powiązania i oddziaływania na siebie różnych grup. W konsekwencji stwarzają szansę na uchwycenie obrazu społeczeństwa w dawnych wiekach w bardziej dynamicznym ujęciu.

Aktualnie realizowane badania tego typu w głównej mierze odnoszą się do możnowładztwa i szlachty (a także mieszczaństwa) z większości ziem dawnej i obecnej Polski, niemniej na uboczu pozostawiają niektóre jej regiony. Jednym z nich jest Górny Śląsk. Jego dzieje budzą wprawdzie żywe zainteresowanie badaczy, jeśli chodzi o czasy średniowieczne i późnonowoczesne, natomiast pozostają nieco na marginesie zainteresowań historyków, jeżeli chodzi o epokę wczesnonowoczesną. Stało się tak zwłaszcza od momentu, kiedy obszar zainteresowań badawczych zmienił historyk, który – obok Mariana Józefa Ptaka⁴ – w ostatnich latach wniósł najwięcej do badań nad dziejami tego regionu (a szczególnie tutejszych miast i mieszczaństwa) w owej epoce, a mianowicie Jan Kwak⁵. Kwerenda źródeł wskazuje tymczasem, że również na tym terenie zachodziły bardzo interesujące zjawiska społeczne, których rozpoznanie może być przydatne nie tylko dla lepszego rozpoznania przeszłości tego regionu⁶, lecz również podczas pisania ewentualnych opracowań syntetyzujących naszą wiedzę na temat dziejów Europy Środkowej w czasach wczesnonowoczesnych. Mamy tu na uwadze między innymi szeroko rozumianą problematykę religijną oraz społeczną, w tym zwłaszcza takie kwestie, jak zanik części starych rodów szlacheckich i pojawianie się nowych, których protoplaści przybywali na Górny Śląsk z innych terenów, w tym z Rzeczypospolitej, Śląska Dolnego, szeroko rozumianej Rzeszy (Czech, Moraw, Austrii, Niemiec)⁷ itd. Równie interesującym problemem badawczym jest rozpoznanie zabiegów i spo-

³ B. Czwojdrak: *Dziernik z Rytwian – rzekomy husyta polski*. „Teki Krakowskie” 1999, T. 10; W. Bukowski: *Jan Walach z Chmielnika. Z dziejów kariery rycerskiej w Polsce w czasach Jagielly*. W: *Venerabiles, nobiles et honesti. Studia z dziejów społeczeństwa Polski średniowiecznej. Prace ofiarowane Profesorowi Januszowi Bieniakowi w siedemdziesiątą rocznicę urodzin i czterdziestopięcioletnie pracy naukowej*. Toruń 1997.

⁴ Informacje na temat publikacji M.J. Ptaka, dotyczących Górnego Śląska w czasach wczesnonowoczesnych, można znaleźć w artykule tego badacza, zatytułowanym *Położenie prawno-polityczne miast śląskich w czasach nowożytnych. Wybrane zagadnienia*. W: *Samorządowość i elity władzy w Cieszynie na przestrzeni dziejów*. Red. I. Panic. Cieszyn 2002, s. 23 nn.

⁵ Por. przykładowo J. Kwak: *Kultura materialna i umysłowa mieszczan górnośląskich w dobie reformacji i kontrreformacji*. Bytom 1994; *Idem: Obyczajowość mieszkańców miast górnośląskich w XVI–XVIII wieku*. Opole 1986; *Idem: Miasta księstwa opolsko-raciborskiego w XVI–XVIII w.* Opole 1977.

⁶ Por. na przykład Z. Janeczka: *Od Sankowic do Siemianowic. Szkice z dziejów miasta i okolic*. Katowice 1993.

⁷ Por. J. Štibor: *Štřípy ze života těšínské šlechty. (Ke genealogii rodu Lišků z Německé Lutyně)*. „Těšínsko” 1993, s. 5 nn.

sobów działania nowej szlachty, której celem była budowa podstaw majątku rodzinnego na nowym dla siebie terenie działania.

Wśród licznych rodzin szlacheckich, które w ciągu swojej kilkunastowiekowej obecności na Górnym Śląsku wyniesione były do wielu godności, wymienić można rodzinę Rudzkich. Już w średniowieczu jej przedstawiciele spotykamy w centralnych regionach Górnego Śląska, w dawnej kasztelanii bytomskiej, poczynając zaś od XVI wieku również na Śląsku Cieszyńskim, gdzie w tym i w początkach XVII stulecia kilku reprezentantów tej rodziny dostąpiło zaszczytu pełnienia najważniejszych funkcji w strukturach politycznych księstwa cieszyńskiego. Konstatacja ta oznacza, że prześledzenie dróg awansu majątkowego tej rodziny może dostarczyć ważnych informacji przydatnych w badaniach nad kształtowaniem się stanu szlacheckiego na Górnym Śląsku, jego wpływami politycznymi i podstawami materialnymi. Z tego właśnie względu podejmujemy w tym miejscu próbę zbadania kształtowania się uposażenia ziemskiego rodziny Rudzkich w księstwie cieszyńskim. Podjęcie tego tematu jest uzasadnione zarówno znaczeniem tej rodziny w dziejach księstwa cieszyńskiego, jak i wspomnianym już faktem, że w pewnym momencie swej historii zaliczała się tutaj do szlachty nowej, a więc stanowi doskonały materiał do śledzenia dróg awansu zarówno majątkowego, jak i politycznego szlachty w dawnych wiekach. Dodatkowym uzasadnieniem wyboru, jako przedmiotu badań, tej właśnie rodziny, może być bogata podstawa źródłowa, opisująca jej losy. Stanowiąc ją będą przede wszystkim dyplomy wystawione w kancelarii książąt cieszyńskich, zgromadzone w zasobach Archiwum Państwowego w Cieszynie⁸, w zbiorach tu-tejszej Książnicy Cieszyńskiej⁹, a także w wielu archiwach czeskich, w tym szczególnie w Okresnim Archivu w Karwinie¹⁰, a także w Zemském Archivu w Opawie¹¹.

Podjmując próbę opisanie kariery przedstawicieli tej rodziny na dworze cieszyńskim, za kryterium awansu przyjmujemy wyłącznie funkcje pełnione przez jej członków na dworze Piastów cieszyńskich, a także udział w sprawowaniu władzy, wyrażający się świadczeniem na dokumentach książęcych. Omawiając uposażenie majątkowe rodziny Rudzkich, analizą obejmujemy natomiast stan posiadania ziemskiego jej poszczególnych reprezentantów. Na tej podstawie spróbujemy określić ewentualne powiązania majątkowe w obrębie całej rodziny. Jeżeli chodzi o cezurę chronologiczną naszego artykułu, wyznaczać je będą, z jednej strony, najwcześniejsze wiadomości na temat obecności Rudzkich na dworze Piastów cieszyńskich (przypadające na ostatnią ćwierć XV wieku), z drugiej zaś – koniec panowania

⁸ *Listinař Těšinska. Codex diplomaticus ducatus Tessinensis*. T. I–. Vyd. E. Němc. Český Těšín 1954–. Od tomu siódmego (Český Těšín 1978) współwydawcą Listinařa Těšinska był Erich Ševčík.

⁹ Książnica w Cieszynie. Zespół Akt Diplomata. Zbiór rękopisów księdza Leopolda Jana Szersznika. Sygn. DD VIII.

¹⁰ Okresni Archiv w Karwinie [dalej OAK]. Zespół Pergamenove listiny [dalej ZPL].

¹¹ Zemský Archiv Opava. Zespół Matice opavské. Kopiař statku hradišského.

Fryderyka Wilhelma, ostatniego Piasta w linii męskiej, który zasiadał na cieszyńskim tronie książęcym, zmarłego w 1625 roku¹².

Przechodząc do omawiania zagadnienia, przypomnijmy na wstępie, że rodzina Rudzkich wywodziła się z Rudz położonych niedaleko Wielunia¹³. Ich kariera na Górnym Śląsku zaczęła się na ziemi bytomskiej, której połowa, wraz z połową Bytomia, należała od przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XIV wieku do książąt cieszyńskich¹⁴. Pierwsi przedstawiciele Rudzkich – Jan i Stanisław – pojawili się w otoczeniu książąt cieszyńskich (jako panów na Cieszynie) dopiero w latach siedemdziesiątych XV wieku, przy okazji umowy o dziedziczeniu, zawartej 29 września 1477 roku w Cieszynie pomiędzy książętami Kazimierzem cieszyńskim i Januszem oświęcimsko-zatorskim, w obecności książąt: Przemka cieszyńskiego (stryja Kazimierza), Wiktoryna z Podiebradów – pana na Ziębicach i hrabiego kłodzkiego – oraz Przemka toszeckiego¹⁵.

Obaj szlachcice byli prawdopodobnie tożsami z osobami Stanisława oraz Jana, którzy 30 lat wcześniej występowali wśród szlachty bytomskiej, w otoczeniu panującego nad Bytomiem brata wspomnianego księcia Przemka II cieszyńskiego, Wacława I, a także jego rywala, właściciela drugiej połowy księstwa i miasta Bytomia – Konrada VII Białego z Oleśnicy. Stanisław 26 marca 1446 roku poświadczał między innymi sprzedaż przez urzędnika książęcego, Andrzeja Pięćlat Komica z Ogrodzonej jego udziału w dochodach z wójtostwa w Bytomiu Mikołajowi Podgollo z Dłużyc¹⁶. Kilka lat później (w 1449 roku) obaj Rudzcy byli pełnomocnikami księcia Wacława I przy zastawie przez tegoż Piasta połowy wiosek Piekary i Bobrowniki dla Mikołaja Brzezinki¹⁷. W 1451 roku książę Wacław zastawił dla odmiany inną wioskę (Kochłowice) samemu Stanisławowi Rudzkiemu, Jan zaś był gwarantem zastawu ze strony księcia¹⁸. W tymże roku Stanisław pojawił się po raz kolejny w otoczeniu Konrada Oleśnickiego, przy okazji pewnych nadań, które książę Konrad poczynił na rzecz Mikołaja z Miechowic¹⁹. Systematyczne pojawianie się obu Rudzkich w dokumentach dowodzi niewątpliwie ich stałego związku

¹² K. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich*. T. 3: *Piastowie opolscy, cieszyńscy i oświęcimscy*. Wrocław 1977, s. 205–206.

¹³ Wstępne uwagi na temat jego pochodzenia por. K. Błażek: *Der Adel von Oesterr[eichisch] Schlesien*. In: *J. Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch*. Nürnberg 1885, s. 67.

¹⁴ I. Panic: *Spór o Bytom i księstwo bytomskie na początku drugiej połowy XIV wieku*. „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Historia” 1990, z. 5, *passim*.

¹⁵ *Lehns und Besitzurkunden Schlesiens und seiner einzelnen Fürstentümer im Mittelalter*. Hrsg. C. Grünhagen, H. Markgraf. Bd. 2. Leipzig 1883, s. 570.

¹⁶ J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny. Przekazy źródłowe 1123–1492*. Opole 1985, nr 233.

¹⁷ *Registrum st. Wenceslai*. In: *Codex diplomaticus Silesiae*. Bd. 6. Hrsg. W. Wattenbach, C. Grünhagen. Breslau 1865, nr 224.

¹⁸ J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny...*, nr 237.

¹⁹ F. Gramer: *Chronik der Stadt Beuthen in Ober-Schlesien*. Beuthen 1863. Teil 3: *Urkunden*, nr 13.

z ziemią bytomską. Wszystko to wskazuje, że Stanisław oraz Jan, znani z licznych aktów bytomskich, są tożsami z osobami²⁰, które pojawiły się na dyplomie księcia Kazimierza II.

Należy w tym miejscu wspomnieć, że nie dysponujemy żadnymi wskazówkami, które świadczyłyby, że Stanisław bądź Jan Rudzki, którzy pojawili się na liście świadków dokumentu dotyczącego umowy o dziedziczeniu pomiędzy książętami Kazimierzem cieszyńskim i Januszem oświęcimsko-zatorskim, zawartej, jak już wiemy, w 1477 roku, podejmowali w owym czasie próby nabycia ziemi w księstwie cieszyńskim i wejścia w szeregi tutejszej szlachty. Ta ostatnia data wyznacza zapewne moment, w którym Rudzcy zainteresowali się możliwością osiedlenia się na Śląsku Cieszyńskim. Obserwując ówczesny stan majątkowy Rudzkich, należy niemniej podkreślić, że w owym czasie nadal zaliczali się do szlachty bytomskiej²¹.

Poszukując momentu osiedlenia się Rudzkich na Śląsku Cieszyńskim, należy zauważyć, że źródła, które posiadamy, nie wskazują, by Jan lub Stanisław weszli w szeregi szlachty cieszyńskiej w toku długiego panowania księcia Kazimierza cieszyńskiego, inaczej mówiąc, by nabyli tutaj albo otrzymali od księcia w formie darowizny jakąkolwiek posiadłość. Pierwszym ze znanych nam aktualnie Rudzkich, o których dowodnie wiemy, że zaliczali się do ziemian księstwa cieszyńskiego, był dopiero Erazm Rudzki, świadek na dokumencie księcia Kazimierza cieszyńskiego, wystawionym 4 marca 1520 roku w Cieszynie. Na jego mocy ów Piast sprzedał (z prawem pierwokupu) podatek pobierany od mieszczan cieszyńskich z tytułu wyszynku przez nich białego (jasnego) piwa²². W przeciwieństwie do pozostałych osób, poświadczających ową transakcję, Erazm nie został wymieniony wraz z wioską, na której siedział, co raczej wskazuje, że w owym czasie nie dysponował jeszcze żadną posiadłością ziemską w księstwie cieszyńskim²³.

²⁰ Mamy tu na uwadze zwłaszcza stosowane niekiedy przez pisarzy kancelaryjnych określenia, typu „Starszy”, „Młodszy”, których celem było różnicowanie przedstawicieli tej samej rodziny, którzy nosili identyczne imię i zarazem odwoływali się do tej samej posiadłości.

²¹ Por. między innymi dyplomy książąt cieszyńskich Bolka II i Wacława I w sprawie zamiany terytoriów, nad którymi władali, a które odziedziczyli po swym ojcu, Bolku I, wystawione w Skoczowie w 1452 roku, por. *Lehns und Besitzurkunden Schlesiens...*, s. 564–567. Jan Rudzki znany jest nam również jako wójt dziedziczny w Bytomiu, por. J. Drabina, J. Horwat, Z. Jedynak: *Bytom średniowieczny...*, nr 234, 241. Czy był on tożsamy ze wspomnianym wcześniej Janem i tym samym, czy Rudzcy z Rudz wykupili (a jeśli tak, to kiedy) wójtostwo w Bytomiu, trudno nam na obecnym etapie badań jednoznacznie orzec. Wątpliwość ta pojawia się w nawiązaniu do omawianego już dokumentu księcia Wacława I z 2 marca 1449 roku, w związku z zastawem połowy Piekar i Bobrownik Mikołajowi Brzezince – Stanisław i Jan Rudzcy byli gwarantami zastawu, a wójt Jan Rudzki pojawił się wśród świadków, co wskazuje, że mamy do czynienia z dwiema różnymi osobami.

²² OAK. ZPL, nr 18.

²³ Tego rodzaju sugestii należy jednak traktować bardzo ostrożnie, gdyż podobnych przykładów świadczenia szlachty, bez wskazania w konkretnym momencie, na jakiej wiosce siedziała, znajdziemy o wiele więcej w dokumentach, które opuszczały kancelarię książąt cieszyńskich.

Początek obecności Rudzkich wśród szlachty księstwa cieszyńskiego wyznacza bez wątpienia rok 1526. Wtedy to Erazm Rudzki wraz z żoną Anną odkupił na prawie dziedzicznym od Jakuba z Brodowic (dzisiaj część Cieszyna) zagrodę w Bobrku koło Cieszyna, zwaną Parchowską²⁴, położoną przy drodze prowadzącej do Cieszyna.

Transakcję tę przeprowadzono za zgodą Anny, żony zmarłego dwa lata wcześniej księcia Waława II. Księżna zgodziła się też, by Erazm mógł pobierać na swoje potrzeby wodę ze strumienia płynącego między innymi przez zagrodę wpływowej rodziny mieszczan cieszyńskich o nazwisku Kecherle²⁵, a następnie przez grunty folwarku książęcego aż do stawu rybnego, położonego na terenie sprzedanym Erazmowi przez Jakuba. Zgodę księżnej na pobieranie wody do stawu rybnego przez Erazma Rudzkiego uznajemy za dowód jej łaski, zważywszy, że w latach suchych mogło się to przyczynić do niedoborów wody w stawach książęcych. Darowizna ta, a następnie dalszy przebieg kariery Erazma (zwłaszcza moment, w którym nabrała ona szczególnego rozmachu) świadczą, naszym zdaniem, że Erazm znalazł się w otoczeniu małoletniego Waława III Adama w charakterze opiekuna i (być może) wychowawcy księcia.

W bliżej nieokreślonym czasie, niemniej przed rokiem 1540, Erazm Rudzki wszedł w posiadanie części wioski Łąka, położonej około 6 km na zachód od Cieszyna, na której znajdowały się trzy stawy rybne. Dowiadujemy się o tym z dyplomu, na mocy którego regent księstwa cieszyńskiego Jan z Pernstejnu potwierdzał sprzedaż owych stawów przez Erazma na rzecz ówczesnego proboszcza cieszyńskiego księdza Melchiora Prusa, alias Preusnera²⁶.

Kilka lat później, w 1545 roku, Erazm Rudzki został marszałkiem ziemskim księcia Waława III Adama²⁷, umacniając ostatecznie swoją sytuację w księstwie cieszyńskim i wyjątkową pozycję swojej rodziny wśród tutejszej szlachty. Za tym ostatnim wnioskiem przemawia fakt, że od tego momentu na dworze książęcym w Cieszynie pojawił się kolejny przedstawiciel rodziny Rudzkich – Waław Rudzki – któremu Waław III Adam powierzył prestiżową funkcję kanclerza²⁸. Biorąc

²⁴ Archiwum Państwowe w Cieszynie [dalej APC]. Zespół Akt Akta Miasta Cieszyna [dalej AMC], sygn. 15.

²⁵ APC. Zespół Akt Komora Cieszyńska [dalej KC], sygn. 77; Archiwum Państwowe w Katowicach. Kopiarz miasta Bielska, sygn. 59, nr 8.

²⁶ *Listinař Těšinska...*, nr 495. Jako Melchior Prus ksiądz podpisywał się na sporządzanych przez siebie dokumentach, wystawianych w kancelarii książąt cieszyńskich za rządów księcia Kazimierza II. Pełnił on funkcję pisarza kancelaryjnego, miał niższe wykształcenie uniwersyteckie, osiągając stopień bakałarza. Por. między innymi APC. KC, sygn. 77; *Listinař Těšinska...*, nr 477, 449.

²⁷ OAK. ZPL, nr 2.

²⁸ Warto zwrócić uwagę, że wcześniej, w okresie sprawowania urzędu regenta księstwa przez Jana z Pernstejnu, a więc w czasie małoletniości Waława Adama, Waław Rudzki w ogóle nie występował na dokumentach książęcych. Funkcję pisarza pełnił w tym czasie przez pewien czas Jan Szponer, a wcześniej Jerzyk Czelo z Czechow. Zmiany te wiązały się z organizacją i zatrud-

pod uwagę czas, w którym pojawił się on na dokumentach książęcych, przypuszczamy, że był on prawdopodobnie synem Erazma.

Tak znaczący awans obu przedstawicieli Rudzkich w strukturach społeczno-politycznych księstwa cieszyńskiego należy, naszym zdaniem, łączyć z tym, że Wacław III Adam po uzyskaniu pełnoletności przejął władzę w księstwie oraz kształtował własne otoczenie dworskie i urzędnicze, które nie było związane z Janem z Pernstejnu²⁹. Niewątpliwie sięgał po ludzi wcześniej mu znanych i oddanych, a więc tych, do których mógł żywić pełne zaufanie. Takimi mogli być najbardziej towarzysze jego zabaw dziecięcych i wszelkiego rodzaju ćwiczeń w rzemiośle rycerskim w okresie dorastania. To potwierdza wcześniejsze przypuszczenie, że obaj Rudzcy najprawdopodobniej weszli w skład otoczenia (dworu) młodego księcia w dobie, kiedy opiekę prawną sprawował nad nim Jan z Pernstejnu wraz z księżną matką, margrabianką brandenburską Anną³⁰.

Być może z faktem powierzenia Erazmowi funkcji marszałka (która wymagała częstego pobytu tego dostojnika w Cieszynie i posiadania tutaj własnego lokum) należy wiązać kolejną darowiznę na jego rzecz. Książę 6 maja 1547 roku przekazał mu położony na cmentarzu w Cieszynie dom, który nieco wcześniej odebrał księdzu Grzegorzowi Cadykowi³¹. Piast ów bowiem likwidował w księstwie cieszyńskim struktury organizacyjne Kościoła katolickiego oraz wprowadzał tutaj reformację.

Prawdopodobnie właśnie w tym okresie Wacław Rudzki otrzymał od księcia cieszyńskiego również niewielki, położony niedaleko zamku w Cieszynie dział ziemi, przylegający do rzeki Olzy, na którym ów szlachcic mógł hodować na swoje najpilniejsze potrzeby między innymi drób i trzodę³².

Kiedy rozpoczęła się wielka kariera Rudzkich na dworze Piastów cieszyńskich Erazm, wspólnie ze swoim synem Wacławem, otrzymał od księcia Wacława III Adama Rudzicę. Wioska ta stała się podstawą uposażenia i załóżkiem późniejszej potęgi majątkowej rodu. W kolejnych latach Rudzcy odwoływali się do tej

nieniem przez księcia Wacława III Adama własnego grona urzędników po objęciu samodzielnych rządów w księstwie cieszyńskim.

²⁹ E. Tilisch: *Kurtze Vorzeichnus, Breicht und Auszug von den Stamling und Ankunfft der Herzoge zu Teschen und Gross Glogaw...* Freyberg in Meissen 1588, s. 48.

³⁰ K. Jasiński: *Rodowód Piastów śląskich...*, s. 193.

³¹ Książnica w Cieszynie. Zespół Akt Dyplomat. Zbiór rękopisów księdza Leopolda Jana Szersznika. Sygn. DD VIII, poszyt. 6, nr 15.

³² O tej darowiznie dowiadujemy się przy okazji innego nadania, poczynionego kilkadziesiąt lat później, w 1603 roku, przez syna Wacława III Adama, Adama Wacława, na rzecz swojego pisarza, a następnie sekretarza Macieja Kalusa; por. *Listinař Těšinska...*, nr 722. Oznaczając granice uposażenia Macieja Kalusa, książę informuje, że darowizna nie obejmuje gruntu, który wcześniej został przyznany wyrokiem sądu wdowie po Wacławie Rudzkim, Magdalenie Kłochównie. Potrzeba rozstrzygnięcia sporu pomiędzy Magdaleną Kłochówną a innymi spadkobiercami Wacława Rudzkiego świadczy, że Magdalena nie wniosła przedmiotu jako posagu, lecz otrzymała go od męża jako wiano.

wioski jako do siedziby rodziny: pisali się oni mianowicie jako Rudzcy z Rudz na Rudzicy³³.

Po roku 1547 Erazm Rudzki nie pojawił się już w źródłach³⁴. Na dworze księżym pozostali natomiast jego synowie: wspomniany już Wacław, a także Mikołaj³⁵ (który od połowy 1552 roku pisał się z jako Mikołaj Rudzki z Rudz na Olbrachcicach³⁶), Melchior oraz najmłodszy z nich – Kasper³⁷. Od tego momentu rodzina Rudzkich podzieliła się na kilka linii; najważniejszą rolę odegrali potomkowie Wacława, odwołujący się do Rudzicy³⁸, oraz Kaspra, odwołujący się do Olbrachcic.

Kontynuując analizę uposażenia majątkowego i kariery politycznej Rudzkich w księstwie cieszyńskim, przyjrzyjmy się w tym miejscu osobie Wacława Rudzkiego. Wiemy, że szlachcic w połowie lat czterdziestych został kanclerzem księcia Wacława III Adama. Funkcję tę pełnił nieprzerwanie aż do 1578 roku³⁹. Na jego rzecz książę Wacław III Adam dokonał dwóch darowizn lasu położonego między Rudzicą a Landekiem. Data pierwszej darowizny nie jest nam znana, niemniej miała miejsce przed rokiem 1564. Informuje nas o tym dyplom, który 8 maja 1564 roku w Cieszynie wystawił książę Wacław III Adam przy okazji drugiej darowizny lasu na rzecz swojego kanclerza⁴⁰. O tym, że mamy do czynienia z dwoma zupełnie odrębnymi czynnościami donacyjnymi księcia, informuje nas między innymi *passus* zawarty w omawianym dyplomie, w którym wyraźnie stwierdzono, że chodzi o „las położony przy pierwszym jego lesie”. Dodajmy też, że w dokumencie opisano położenie tego lasu, który zajmował rozległy teren, obejmujący kilkaset hektarów powierzchni pomiędzy Rudzicą a granicą posiadłości Tomasza Mleczki na Ilownicy⁴¹.

Nie wiadomo, kiedy i w jakich okolicznościach Wacław Rudzki wszedł w posiadanie kolejnej wioski – Szumbarku. Dowiadujemy się o tym dzięki liście świadków w omawianym już dokumencie Wacława III Adama, gdzie wśród testato-

³³ APC. KC, sygn. 77, k. 5.

³⁴ Po raz ostatni Erazm świadczył 21 maja 1547 roku na dokumencie wystawionym przez Wacława III Adama dla mieszczan cieszyńskich, na mocy którego książę zatwierdzał im prawa do warzenia i wyszynku piwa, por. SA Karvina. Zespół Pergameny, nr 3.

³⁵ Mikołaj Rudzki z Rudz pojawił się w otoczeniu księcia Wacława III Adama nieco później aniżeli kanclerz Wacław, gdyż dopiero w połowie XVI wieku, por. APC. KC, sygn. 77; *Listinař Těšínska...*, nr 525, 528. Kolejność ta wskazuje, że był on młodszy od swojego brata Wacława.

³⁶ Zemsky Archiv Opava. Zespół Matice Opavska. Kopiarz Wędryński, sygn. nr 5.

³⁷ *Listinař Těšínska...*, nr 532.

³⁸ OA Karvina. Zespół Akt Akta Města Českeho Těšína, sygn. 33; *Listinař Těšínska...*, nr 644.

³⁹ Po raz ostatni Wacław Rudzki wystąpił na znanych nam aktualnie dokumentach książęcych w roli kanclerza 11 listopada 1578 roku, przy okazji darowizny, której książę Wacław III Adam dokonał na rzecz mieszczanina cieszyńskiego Wacława Mierka; por. *Listinař Těšínska...*, nr 650.

⁴⁰ APC. KC, sygn. 77, k. 7.

⁴¹ APC. Zespół Akta Miasta Cieszyna [dalej AMC], sygn. 12. Warto dodać, że przodkowie Tomasza Mleczki otrzymali od księcia Kazimierza II również znaczne połacie lasu położonego między Landekiem, Rudzicą a Ilownicą.

rów widnieją Mikołaj Rudzki z Rudz na Olbrachcicach oraz Jan Rudzki z Rudz na Szumbarku. Fakt, że w owym czasie nikt nie zgłaszał pretensji do Rudzicy, żadna też jej część nie była w rękach innej rodziny szlacheckiej, wreszcie solidarnie odwoływał się do Rudz w predykacie nie tylko Mikołaj, lecz również Jan, dowodzi, że Jan był przedstawicielem rodziny Rudzkich. Moment zaś, w którym Jan pojawił się w dokumentach, wyklucza ewentualność, iż był on synem Mikołaja lub Erazma Rudzkiego. Musimy zatem przyjąć jedyną możliwość, a mianowicie, iż ojcem Jana był Wacław Rudzki⁴².

Jeśli chodzi o sposób, w jaki Wacław Rudzki wszedł w posiadanie wymienionej wioski, uważamy, że raczej ją kupił, a nie wzenił się w jedną z rodzin, które były wcześniej w posiadaniu tej osady. Istnieje wprawdzie możliwość, że Jan Rudzki nabył Szumbark, wzniając się w rodzinę Czamerów, która w poprzednim stuleciu wśród kilku innych miejscowości Śląska Cieszyńskiego trzymała również i tę wioskę⁴³. Niemniej jednak, z racji braku informacji źródłowych na temat sporów spadkowych o Szumbark, uznajemy, że Jan Rudzki otrzymał tę osadę od ojca, a u schyłku życia odsprzedał ją kolejnym nabywcom. Za tego rodzaju wnioskiem zdają się przemawiać późniejsze losy Szumbarku. Następni właściciele tej posiadłości w sposób samodzielny decydowali o jej sprzedaży, bez odwoływania się do zgody hipotetycznych braci żony Jana Rudzkiego, którzy z racji pokrewieństwa mieliby prawa do spadku. Brak również jakichkolwiek przesłanek wskazujących, że Szumbark podarował Wacławowi Rudzkiemu książę cieszyński Wacław III Adam.

U schyłku życia, w 1571 roku, kanclerz Wacław Rudzki odkupił od Tomasza Mleccki część wioski Iłownica⁴⁴. W zakupie tym dostrzegamy próbę tworzenia przez Wacława większego kompleksu dóbr. Jego centrum stanowiła Rudzica, a uzupełniały go Iłownica oraz znane nam już rozległe lasy położone na styku obu wiosek.

Z punktu widzenia stabilizacji majątkowej rodziny Rudzkich bardzo ważna była transakcja, jaką książę Wacław III Adam zawarł (jak przypuszczamy) z synem Wacława Rudzkiego, Tomaszem, w 1558 roku. Książę zamienił z Tomaszem swoją wioskę Harbutowice, koło Skoczowa, na część wsi Rudzica, do której posiadał prawa Tomasz. Ten ostatni, w zamian za zrzeczenie się roszczeń do owego działu

⁴² Opowiadamy się też za stanowiskiem, że obaj Rudzcy nie mogli być synami Erazma Rudzkiego, którego z racji kolejności wydarzeń uznajemy za ojca Wacława. Czas ich pojawienia się na dokumencie wskazuje bowiem jednoznacznie, że mogli oni być wyłącznie synami Wacława.

⁴³ Wśród kilku przedstawicieli rodu Czamerów, którzy w XV wieku byli właścicielami Szumbarku, wymienić możemy Marcina Szambora, którego poznamy przy okazji sprzedaży 2 listopada 1481 roku Wierzniowic Janowi Dluhaszowi, por. APC. ZDP, sygn. 8. Sposób nabycia Szumbarku przez Rudzkich wymaga dalszej kwerendy archiwalnej. Warto niemniej wskazać, że po śmierci Jana Rudzkiego wioska ta przechodziła w coraz to inne ręce. Między innymi przez pewien czas była w posiadaniu Jana Starszego Rostka z Bzia, por. APC. KC, sygn. 85.

⁴⁴ APC. ZDP, nr 96; *Listinař Těšinska...*, nr 616, regest. Na pozostałej części Iłownicy siedział syn Tomasza Mleccki, Franciszek, który na początku lat dziewięćdziesiątych został kanclerzem ziemskim księstwa cieszyńskiego, por. APC. KC, sygn. 1365; OA Karvina. Zespół Akt Akta Města Českeho Těšina, sygn. 38; *Listinař Těšinska...*, nr 675, 684, 685.

Rudzicy, otrzymał dodatkowo od księcia dom w Skoczowie, położony w sąsiedztwie domu Jana Mleczki, a także rolę i zagrodę na gruntach skoczowskich. Waclaw Rudzki, najbardziej zainteresowany uregulowaniem praw własnościowych na Rudzicy, zapłacił księciu równowartość owego domu, roli i zagrody⁴⁵. Dodajmy zarazem, że wzięcie na siebie spłaty ciężarów łaski książęcej przez Waclawa dowodzi niewątpliwie, iż był on ojcem Tomasza. Uzupełnijmy ponadto, że Tomasz nie zrobił żadnej kariery na dworze książęcym ani nie powiększył majątku rodzinnego. Dzięki tej darowiznie Waclaw Rudzki, zabiegając o godziwe uposażenie swoich dzieci, nie był zmuszony do rozdrabniania majątku w samej Rudzicy.

Ostatnim z synów marszałka Erazma Rudzkiego był Melchior Rudzki z Rudz⁴⁶. Dzięki wsparciu ojca został osobą zarządzającą dobrami książęcymi w kluczu cieszyńskim⁴⁷. Bardzo krótki okres jego usług, poświadczony w dokumentach książęcych, zdaje się jednak wskazywać, że wkrótce po 1566 roku zmarł. Brak natomiast jakichkolwiek wskazówek, które sugerowałyby, że szlachcic ów podjął próbę budowania własnego uposażenia ziemskiego.

Wspominaliśmy wcześniej, że w początkach lat pięćdziesiątych XVI wieku w otoczeniu księcia Waclawa III Adama pojawili się inni synowie Erazma Rudzkiego, bracia Waclawa, a mianowicie Mikołaj oraz Kasper. Pierwszy z nich, Mikołaj, po wejściu w posiadanie Olbrachcic, otrzymanych prawdopodobnie od ojca⁴⁸, dał początek linii, która pisała się jako Rudzcy z Rudz na Rudzicy i na Olbrachcicach⁴⁹ lub też odwoływała się tylko do Olbrachcic⁵⁰. W początkach lat siedemdziesiątych XVI wieku został marszałkiem dworu księcia Waclawa III Adama⁵¹. Funkcję tę pełnił aż do śmierci w połowie lat siedemdziesiątych XVI wieku. Dzięki swojej dzia-

⁴⁵ APC. ZDP, nr 77.

⁴⁶ Za tą tezę przemawia późne (w 1566 roku) pojawienie się Melchiora na dokumentach książęcych, co raczej wyklucza możliwość, by był on synem Erazma Rudzkiego, zwłaszcza że funkcja ta wymagała od osoby, którą ją pełniła, dobrej kondycji fizycznej, związanej z doglądaniem dóbr książęcych.

⁴⁷ APC. KC, sygn. 77; APC. ADP, sygn. 57.

⁴⁸ Za tego rodzaju wnioskiem przemawia analiza stosunków własnościowych w Olbrachcicach, w okresie poprzedzającym wejście w jej posiadanie przez Mikołaja Rudzkiego lub raczej przez Erazma. W drugiej połowie XV wieku jej właścicielem był Jerzy ze Skoczowa. Szlachcic ów 31 lipca 1490 roku, wraz z Zygmuntem z Olesznej, zapisał na tej miejscowości roczny czynsz, w wysokości 10 złotych węgierskich, na rzecz ołtarza pod wezwaniem św. św. Piotra i Pawła w kościele farnym w Cieszynie. Wioska ta, a przynajmniej znajdujący się tutaj folwark, przeszła na własność księcia Kazimierza Cieszyńskiego. Jest więc bardzo prawdopodobne, że wnuk księcia Kazimierza, Waclaw III Adam, odsprzedał ją lub (co na tle innych darowizn tego księcia na rzecz Erazma uznajemy za mniej możliwe) podarował ją Erazmowi; por. *Listinař Těšinska...*, nr 319.

⁴⁹ *Dyplomatariusz Skoczowski. Kodeks dyplomatyczny miasta Skoczowa. Tak zwana księga Gorgosza*. Wyd. I. P a n i c. W: „Acta Historica Silesiae Superioris”. T. 5. Cieszyn 1998, s. 35.

⁵⁰ APC. ZDP, nr 67.

⁵¹ OAK, Zespół Archiv města Českého Těšína, sygn. 31; APC. KC, sygn. 77, 1207; APC. AMC, sygn. 33.

łałości publicznej stał się właścicielem wsi Górne Marklowice⁵², jednak nie wiemy, czy wioskę tę otrzymał od księcia jako darowiznę, czy też zakupił⁵³. W 1591 roku synowie Mikołaja – Zygmunt i Mikołaj – oraz jego córka Barbara sprzedali Górne Marklowice Janowi Ligockiemu z Ligoty za sumę 450 talarów. Zarówno Zygmunt, jak i Mikołaj nie osiągnęli żadnych zaszczytów w służbie Piastów cieszyńskich⁵⁴.

Ostatni z synów Erazma, Kasper, początkowo siedział wraz z bratem Wacławem na Rudzicy⁵⁵. W połowie lat pięćdziesiątych dzięki staraniom swojego brata, kanclerza Wacława, oraz życzliwości księcia Wacława III Adama posiadał Kamienicę⁵⁶. Pisał się odtąd jako Kasper Rudzki z Rudzicy na Kamienicy⁵⁷. W służbie książęcej nie osiągnął takich zaszczytów, jak Wacław lub Mikołaj. Pełnił funkcję namiestnika skoczowskiego klucza dóbr książęcych⁵⁸.

Nie wiemy, w jakich okolicznościach oraz w jaki sposób Kasper stał się właścicielem Kamienicy, dysponujemy jednak wskazówkami, które pozwalają sformułować ostrożną hipotezę, że Rudzcy nabyli ją od księcia. Nie wiemy natomiast, czy otrzymał ją dzięki darowiznie książęcej⁵⁹, czy też raczej zakupił, co uznajemy za bardziej prawdopodobne⁶⁰. Nie ulega natomiast wątpliwości, że za tą transak-

⁵² Por. APC. KC, sygn. 77; *Listinař Těšinska...*, nr 671.

⁵³ Treść dokumentu, na mocy którego została zatwierdzona sprzedaż tej wioski przez Zygmunta i Mikołaja Rudzkich oraz ich siostrę Barbarę, wyklucza ewentualne przypuszczenie, że Górne Marklowice mogła wnieść Mikołajowi jako posag jego (nieznana z imienia) małżonka.

⁵⁴ Mikołaj Rudzki pozostawił po sobie, oprócz synów Mikołaja i Zygmunta, również córkę Barbarę. W 1591 roku zdecydowali się oni odsprzedać Górne Marklowice księżnej cieszyńskiej Katarzynie Sydonii, która sprawowała władzę w księstwie po śmierci męża, Wacława III Adama, w imieniu małoletniego syna – Adama Wacława. O powiązaniach rodzinnych obu Rudzkich informuje nas dyplom wystawiony w Cieszynie 22 lutego 1591 roku; por. APC. KC, sygn. 77; *Listinař Těšinska...*, nr 671.

⁵⁵ APC. ZDP, nr 54; *Listinař Těšinska...*, nr 575.

⁵⁶ Por. między innymi Książnica w Cieszynie. Zespół Akt Diplomata, sygn. DD VIII, pozysyt 8, nr 99; *Listinař Těšinska...*, nr 538.

⁵⁷ *Dyplomatariusz Skoczowski...*, s. 38, 41.

⁵⁸ *Listinař Těšinska...*, nr 543.

⁵⁹ Nasza wątpliwość co do ewentualnej darowizny tej wioski Rudzkom przez księcia wynika z obserwacji wielkości darowizn Wacława III Adama na rzecz innych, najbardziej wpływowych przedstawicieli szlachty cieszyńskiej i porównania ich z darowiznami, jakich książę ów dokonał na rzecz Rudzkich. Gdybyśmy przyjęli, że istotnie Rudzcy otrzymali tę wioskę od księcia, wówczas musielibyśmy założyć, że pozyskali oni jego wręcz szczególne względy. Wiemy natomiast, że inna rodzina szlachecka, Czelów, która w owym czasie cieszyła się na dworze książęcym takim samym uznaniem jak Rudzcy, znaczącą część swoich dóbr kupiła.

⁶⁰ Za tą tezę przemawia analiza przynależności Kamienicy. Wioska ta od wczesnego średniowiecza stanowiła własność książęcą, a Piastowie cieszyńscy wielokrotnie pozwalali mieszczanom Bielska brać z lasów, które były położone w jej granicach, drewno na opał, a także do wznoszenia i remontu domostw; por. APC. KC, sygn. 1191, 130; *Listinař Těšinska...*, nr 130. Na przełomie XV i XVI wieku wioska ta przeszła w ręce rodziny Czelów, jednak w 1529 roku stała się ona ponownie własnością książęcą, jako że wówczas magnat morawski Jan z Pernštejnu, opiekun małoletniego Wacława III Adama, odzyskał ją z rąk Jana Czeło, w zamian przekazując mu wioski Wędrynię

cją (względnie też darowizną) stał kanclerz Wacław Rudzki, gdyż dążąc do przejęcia całej Rudzicy, musiał odpowiednio zrekompensować bratu przynależną mu na tej wiosce część ojcowskiego dziedzictwa, do którego ten (co warto podkreślić) w przyszłości nie zgłaszał żadnych pretensji. Przypuszczalnie więc kanclerz Wacław pokrył część kosztów transakcji, gdyż w ten sposób przejął całość ojcowizny.

Niewielki majątek Kaspra przejęli następnie jego synowie – Wacław (którego znamy z nielicznych dokumentów wystawianych w kancelarii książąt cieszyńskich oraz z akt sądowych⁶¹) i Jan młodszy – a także jego córka Magdalena⁶².

Jeśli chodzi o sytuację materialną obu braci (synów Kaspra), należy wspomnieć, że wspólnie gospodarzyli na odziedziczonym majątku. Jedynym nabytkiem, który powiększył ich posiadłość, była część Hażlach. Odkupili ją 4 maja 1611 roku od Fryderyka Bludowskiego z Dolnych Bludowic⁶³.

Śmierć kanclerza Wacława na krótko przerwała wielką karierę przedstawicieli tej rodziny na dworze Piastów cieszyńskich⁶⁴. Jesteśmy skłonni wiązać to z młodym wiekiem jego synów, Kaspra oraz Erazma, którzy nie dysponowali jeszcze dostatecznym doświadczeniem, by przejąć tak odpowiedzialne stanowiska, jak te, które zajmowali ich przodkowie. W rezultacie oba urzędy znalazły się w rękach przedstawicieli innych najznacniejszych rodzin szlacheckich na Śląsku Cieszyńskim, w tym między innymi Mleczków⁶⁵ oraz Czelów z Czechowic⁶⁶.

oraz Leszną, *Listinař Těšínska...*, nr 463. Po tej dacie Kamienica znalazła się ponownie w orbicie działalności gospodarczej mieszczan bielskich, *ibidem*, nr 520.

⁶¹ Jego rozróżnienie od kanclerza Wacława zawdzięczamy w zasadzie jednemu dyplomowi, który wystawił 28 sierpnia 1567 roku książę Wacław III Adam, w związku z umową zawartą pomiędzy mieszczaninem cieszyńskim Jerzykiem Masarzem a Wacławem Pielgrzymem z Trzanowic; por. APC. KC, sygn. 77. Wacław Rudzki z Rudz na Kamienicy zamykał listę świadków, którą otwierał kanclerz Wacław.

⁶² Magdalena wyszła za mąż za Kaspra Pogórskiego z Pogórza. Od braci uzyskala, jako posag, pewną sumę pieniędzy w zamian za rezygnację z przysługującego jej prawa do części ojcowizny. W ten sposób Kamienica znalazła się ostatecznie w rękach jej braci. Od Kaspra Pogórskiego Magdalena otrzymała jako wiano folwark w Gumnach koło Cieszyna, por. APC. KC, sygn. 85.

⁶³ APC. ZDP, sygn. 130. Nabywcami pozostałej części Hażlachy byli Bartłomiej Tanffald, Wacław Pielgrzym oraz Mikołaj Gurecki.

⁶⁴ Data śmierci Wacława Rudzkiego nie jest nam znana. Zważywszy, że jego wystąpienia urywają się na roku 1578, uważamy, że jego zgon mógł mieć miejsce u schyłku tego roku albo w roku następnym.

⁶⁵ Franciszek Mleczko został kanclerzem księstwa cieszyńskiego w okresie rządów nad księstwem, w imieniu małoletniego księcia Adama Wacława, jego matki a zarazem wdowy po księciu Wacławie III, Katarzyny Sydonii; por. między innymi *Listinař Těšínska...*, nr 674, 676. Funkcję tę pełnił również w początkowym okresie panowania księcia Adama Wacława; *ibidem*, nr 685, 689, 690. W połowie lat dziewięćdziesiątych XVI wieku zastąpił go na tym stanowisku na krótko Samuel Radeszyński z Radeszowic; *ibidem*, nr 695. Jednym z nielicznych zanotowań Samuela Radeszyńskiego na dokumencie jako kanclerza, było jego świadczanie na dokumencie księcia Adama Wacława, wystawionym 9 maja 1597 roku w Cieszynie dla Walentego Pawłowskiego z Pawłowic, w związku z nadaniem mu stawu zwanego Zbytkowski w Zbytkowie, por. APC. KC, sygn. 79.

⁶⁶ APC. ZDP, nr 111; *Listinař Těšínska...*, nr 697.

W połowie lat dziewięćdziesiątych rozpoczął się kolejny etap kariery przedstawicieli rodziny Rudzkich na dworze książąt cieszyńskich. Wiązał się on z karierą synów kanclerza Wacława Rudzkiego, Kaspra i Erazma, którzy najpewniej tworzyli świtę księcia Adama Wacława w okresie jego niepełnoletności, kiedy przebywał najpierw na dworze lektora saskiego, a następnie na dworze cesarskim we Wiedniu. Powtórzyła się wówczas sytuacja z połowy lat czterdziestych XVI wieku, kiedy to – przypomnijmy – Wacław i Mikołaj, synowie marszałka ziemskiego księstwa cieszyńskiego Erazma, towarzysząc w okresie dzieciństwa księciu Wacławowi III Adamowi, ojcu Adama Wacława, zyskali jego zaufanie, a następnie objęli najważniejsze funkcje wśród urzędników książęcych, czyli kanclerza i marszałka.

Jako pierwszy z wymienionych szlachciców pojawił się na dworze Adama Wacława Erazm Rudzki. Widzimy go w otoczeniu księcia już w końcu 1596 roku⁶⁷. Dokładnie rok później wśród szlachciców, którzy tworzyli radę książęcą, znalazł się również jego brat Kasper⁶⁸. On też jako pierwszy rozpoczął karierę urzędniczą. Najpierw, w 1599 roku, został hetmanem, czyli osobą zarządzającą cieszyńskim kluczem dóbr książęcych⁶⁹. W wieku dojrzałym objął również funkcję kanclerza książęcego; na stanowisku tym w 1602 roku zastąpił kanclerza Jana Czelo z Czechowic⁷⁰. Godność tę sprawował aż do śmierci księcia Fryderyka Wilhelma, syna Adama Wacława, czyli do 1625 roku⁷¹.

Kasper Rudzki zajmował na dworze Piastów cieszyńskich wyjątkową pozycję. Oprócz funkcji kanclerza (którą sprawował aż do 1608 roku⁷²) w dalszym ciągu piastował godność zarządcy dóbr książęcych w kluczu cieszyńskim⁷³. W 1605 roku został równocześnie marszałkiem ziemskim księstwa cieszyńskiego⁷⁴; stanowisko to zajmował aż do końca panowania księcia Fryderyka Wilhelma⁷⁵. Wreszcie przez krótki okres pełnił funkcję sędziego ziemskiego księstwa cieszyńskiego⁷⁶.

⁶⁷ APC. ZDP, nr 111; *Listinař Těšinska...*, nr 697.

⁶⁸ APC. KC, nr 77; APC. ZDP, nr 112; *Listinař Těšinska...*, nr 698, 699.

⁶⁹ APC. ZDP, sygn. 112, APC. KC, sygn. 1366; *Dyplomatariusz Skoczowski...*, s. 57, 97; OAK, Zespół Archiv města Českého Těšína, nr 39; *Listinař Těšinska...*, nr 705, 706, 707, 709.

⁷⁰ Statni Okresni Archiv Třeboň. Zespół Akt Sbirka pergamenových listin Jindřichuv Hradec, nr 477, 478; *Listinař Těšinska...*, nr 715.

⁷¹ I. P a n i c: *Poczet Piastów i Piastówien cieszyńskich*. Cieszyn 2001, s. 33.

⁷² *Listinař Těšinska...*, nr 729, 732, 733, 736.

⁷³ Należy tu dodać, że dopiero zestawienie wszystkich dokumentów oraz określeń związanych z funkcjami Kaspra na dworze książęcym, a także stosowanych przez niego odwołań do poszczególnych wiosek, umożliwia identyfikację jego osoby a zarazem odróżnienie go od jego syna, który również nosił imię Kasper. Por. też *Listinař Těšinska...*, nr 722. Dodajmy, że na przełomie lat 1603 i 1604 na stanowisku zarządcy dóbr książęcych w kluczu cieszyńskim zastąpił Kaspra Wacław Tluk z Toszonowic, por. Archiv města Ostravy. Zespół Akt Sbirka „U”, sygn. 422; *Listinař Těšinska...*, nr 723.

⁷⁴ APC. KC, sygn. 1364.

⁷⁵ *Listinař Těšinska...*, nr 879, 881.

⁷⁶ APC. KC, sygn. 780.

Warto zarazem dodać, że źródła nie pozostawiają żadnych wątpliwości, że mamy przez cały czas do czynienia z tą samą osobą⁷⁷.

W ramach podziału majątku po śmierci ojca Kasper Rudzki otrzymał Rudzicę⁷⁸. Po kilku latach działalności publicznej, najprawdopodobniej w 1602 roku, Kasper nabył kolejną wioskę, Kocobędz, pisząc się odtąd niekiedy jako Rudzki „z Rudz na Kocobędzu”⁷⁹ lub też „na Rudzicy i Kocobędzu”⁸⁰.

W 1603 roku Kasper Rudzki powiększył swój majątek o kolejną wioskę – Studzionkę⁸¹. Otrzymał ją jako darowiznę z rąk ostatniego właściciela tej osady Adama Foglara⁸². Łącznie Kasper Rudzki dysponował wówczas 3 wioskami, a mianowicie Rudzicą, Kocobędzem, a także Studzionką. W ten sposób Kasper wszedł do grona najzamożniejszych przedstawicieli szlachty w księstwie cieszyńskim, tytułując się od tego czasu niekiedy jako „stateczny pan”. Tytuł ten, który w księstwie cieszyńskim nawiązywał do określeń, jakimi posługiwała się wyższa szlachta w Czechach, nieformalnie przysługiwał jedynie najbardziej zamożnym reprezentantom tego stanu⁸³.

Erazm Rudzki, kolejny z synów Wacława Rudzkiego z Rudz na Rudzicy, był zapewne nieco młodszy od brata, Kaspra, za czym przemawia fakt, iż o wiele później rozpoczął swoją wielką karierę na dworze Piastów cieszyńskich⁸⁴. Zawdzięczał ją niewątpliwie bratu. Za słusznością naszej opinii przemawia fakt przejścia

⁷⁷ Źródła nie dają odpowiedzi na pytanie, czemu zawdzięczał Kasper tak wyjątkową pozycję na dworze książęcym. Sądzymy, że zaufanie Adama Wacława zdobył, wiernie służąc mu w okresie dzieciństwa. Równie wiernym zausznikiem Adama Wacława, a następnie Fryderyka Wilhelma, jego syna, pozostał w czasie, kiedy obaj książęta włączyli się do polityki międzynarodowej, dzięki czemu często przebywali poza granicami księstwa. Zarówno Kasper Rudzki, jak i jego brat Erazm, wiernie dbali wówczas o majątek książęcy, a także o przestrzeganie prawa w księstwie i o spokój wewnętrzny.

⁷⁸ Świadczy o tym tytułatura używana przez Kaspra Rudzkiego w latach 1598–1602; por. APC. ZDP, nr 112, 116; *Listinař Těšinska...*, nr 701–703, 706, 707.

⁷⁹ *Listinař Těšinska...*, nr 722.

⁸⁰ Ibidem, nr 718, 719.

⁸¹ O darowiznie tej, którą sporządził Adam Foglar w obliczu śmierci, informuje nas dyplom księcia Adama Wacława z 11 czerwca 1603 roku, potwierdzony następnie przez cesarza Rudolfa II; por. APC. KC, sygn. 1205.

⁸² Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na dość częste wówczas zjawisko dokonywania darowizn ze swego majątku przez różne osoby, które u schyłku swego życia nie miały dziedzica, a niekiedy nawet bliższego spadkobiercy. Wśród licznych przykładów możemy tutaj wymienić darowiznę, jaką sporządził Walentyn Bies z Myszowic na rzecz swojego przyjaciela (jak stwierdza w wydanym z tej okazji dokumencie) Mikołaja Karwińskiego z Karwiny na Wielkich Kończycach; por. *Listinař Těšinska...*, nr 595.

⁸³ APC. KC, sygn. 85; *Listinař Těšinska...*, nr 810.

⁸⁴ Erazm Rudzki zaczął występować na liście świadków od 1596 roku. Odwoływanie się przez niego do Rudz i Rudzicy nie pozostawia wątpliwości, że był bratem Kaspra; por. *Listinař Těšinska...*, nr 697.

funkcji kanclerza z rąk brata, co miało miejsce dopiero w 1609 roku⁸⁵. Kasper w tym czasie – jak już wspomnieliśmy – kumulował w swoich rękach wiele urzędów, w tym między innymi kanclerski. W latach dwudziestych XVII wieku Erazm zastąpił swojego brata, Kaspra, w roli marszałka ziemskiego, piastując w dalszym ciągu godność kanclerza⁸⁶. Pod koniec życia Erazm zrezygnował z funkcji kanclerza⁸⁷, a Elżbieta Lukrecja powołała na to stanowisko Kaspra Pielgrzyma z Trzanowic na Albrechcicach i Górnych Bludowicach⁸⁸. Erazm zatrzymał natomiast dla siebie urząd marszałka ziemskiego księstwa cieszyńskiego⁸⁹, który sprawował aż do swojej śmierci po 17 września 1626 roku⁹⁰.

Podstawę uposażenia ziemskiego Erazma Rudzkiego stanowiło Wielopole⁹¹. W trakcie swojej działalności publicznej nie powiększył jednak majątku rodzinnego, stale odwołując się w swojej tytulaturze do Wielopola⁹².

Śmierć Kaspra oraz Erazma Rudzkich zbiegła się z natężeniem działań bojowych w księstwie cieszyńskim w trakcie wojny trzydziestoletniej, a także ze związanymi z nimi głodem oraz epidemiami. Od tego momentu Rudzcy tracą dominu-

⁸⁵ Erazm został kanclerzem zapewne w kwietniu 1609 roku, od tego bowiem czasu notowany jest w dokumentach jako sprawujący taką właśnie funkcję; por. *Listinař Těšinska...*, nr 748. Jeszcze w źródłach z lutego 1609 roku Erazm Rudzki występował w otoczeniu Adama Wacława bez żadnej funkcji, gdy tymczasem jego brat Kasper piastował godność zarówno kanclerza (którą później Erazm przejął), jak i marszałka ziemskiego. Stanowisko namiestnika dóbr książęcych w kluczu cieszyńskim zajmował wówczas przejściowo Jerzy Borek z Rostropic na Wędryni; por. APC. KC, sygn. 80; *Listinař Těšinska...*, nr 744.

⁸⁶ *Listinař Těšinska...*, nr 868–870.

⁸⁷ Jedno z ostatnich wystąpień Erazma w roli kanclerza miało miejsce 18 września 1625 roku, por. APC. ZDP, nr 146; *Listinař Těšinska...*, nr 897.

⁸⁸ Po raz pierwszy Kaspra Pielgrzyma notują dokumenty księżnej Elżbiety Lukrecji z 13 grudnia 1625 roku; por. APC. KC, sygn. 85.

⁸⁹ *Listinař Těšinska...*, nr 900 (datum et actum Cieszyn 24 grudnia 1625 roku).

⁹⁰ Wtedy to Erazm po raz ostatni pojawił się na liście świadków, na dokumencie księżnej Elżbiety Lukrecji; por. APC. ZDP, nr 150; *Listinař Těšinska...*, nr 917.

⁹¹ Okoliczności, w jakich Erazm Rudzki stał się właścicielem Wielopola, nie znamy. Wioska ta w XVI wieku często zmieniała właścicieli. Między innymi w pierwszych dekadach XVI stulecia Wielopole znajdowało się w rękach Benesa Wielopolskiego z Hażłacha; por. *Listinař Těšinska...*, nr 402, 408; *Dyplomatariusz Skoczowski...*, s. 27, 28. Wielopolscy posiadali omawianą osadę również w kolejnych dziesięcioleciach. Na przykład w latach sześćdziesiątych tego stulecia jej posiadaczem był Szczęsny Wielopolski (por. *Listinař Těšinska...*, nr 557), a także Wacław Pielgrzym z Trzanowic (por. Książnica w Cieszynie. Zespół Akt Dyplomata, sygn. DD VIII, poszyt 6, nr 73; *Listinař Těšinska...*, nr 552, 556). Pod koniec lat dziewięćdziesiątych XVI wieku oraz w pierwszych latach XVII stulecia Wacław Pielgrzym pisał się: „z Trzanowic na Gnojniku”, co wskazuje, że czas, w którym Erazm Rudzki wszedł w posiadanie Wielopola, przypadał na schyłek XVI wieku; por. APC. KC, sygn. 1364; APC. ZDP, nr 127, *Listinař Těšinska*, nr 730. Biorąc pod uwagę brak pretensji do Wielopola ze strony rodziny Pielgrzymów, opowiadamy się za tezą, że Erazm Rudzki lub jego ojciec Kasper nabyli Wielopole na drodze transakcji kupna – sprzedaży.

⁹² APC. KC, sygn. 85; *Listinař Těšinska...*, nr 748, 752, 779, 868–870, 876.

jącą pozycję wśród szlachty cieszyńskiej, a ich majątek przejmują inni przedstawiciele stanu szlacheckiego, najczęściej dzięki małżeństwom z ich córkami. Czasami na dokumentach pojawiał się wspomniany wcześniej Mikołaj Rudzki z Kiczyc na Harbutowicach, niemniej jednak brak męskich potomków u marszałka Wacława i kanclerza Erazma sprawił, że rodzina ta do końca panowania Elżbiety Lukrecji nie odzyskała już tego miejsca wśród szlachty cieszyńskiej, jakie zajmowała w poprzednim stuleciu oraz w pierwszym ćwierćwieczu XVII stulecia⁹³. Wprawdzie kolejny przedstawiciel rodziny Rudzkich, który nosił imię Mikołaj, właściciel Wielkich Górek (zapewne syn Mikołaja Rudzkiego na Dolnym Dębowcu)⁹⁴, w 1638 roku został namiestnikiem cieszyńskiego klucza dóbr książęcych, ale dalszy rozwój wydarzeń w księstwie, związany z wojną trzydziestoletnią, uniemożliwił mu sięgnięcie po zaszczyty, jakie były udziałem marszałka Kaspra i kanclerza Erazma⁹⁵.

Poznanie karier urzędniczych poszczególnych przedstawicieli rodziny Rudzkich oraz ich uposażenia majątkowego pozwala wysnuć pewne wnioski. Przede wszystkim należy zauważyć, że Rudzcy nie wywodzili się z szeregów starej szlachty cieszyńskiej, której rodowód sięgał drugiej połowy XIV wieku (jak na przykład Czelowie z Czechowic), a w niektórych wypadkach nawet przełomu XIII i XIV stulecia, a więc okresu formowania się tego stanu w nowo powstałym księstwie cieszyńskim. Choć pierwsi przedstawiciele tej rodziny pojawili się w otoczeniu książąt cieszyńskich już w ostatniej ćwierci XV wieku, to o faktycznej ich obecności na omawianym terenie możemy mówić dopiero od lat dwudziestych XVI stulecia, czyli od momentu, w którym na dworze Piastów cieszyńskich pojawił się Erazm Rudzki. Wraz z otrzymaniem od księcia Kazimierza II zagrody „parchowskiej” w sąsiadującej z Cieszynem wsi Bobrek Rudzcy otrzymali prawo inkolatu i mogli się od tam zaliczać w poczet szlachty cieszyńskiej oraz czerpać wszelkie płynące z tego tytułu przywileje. Jeżeli weźmiemy pod uwagę fakt, iż w XIV i początkach XV wieku liczebność szlachty cieszyńskiej była niewielka, większość zaś z tworzących jej szeregi rodzin wywodziła się z osób przybyłych z zewnątrz⁹⁶, możemy również Rudzkich zaliczyć do typowych przedstawicieli tego stanu, szukających dla siebie miejsca w poszczególnych regionach Górnego Śląska.

Niewątpliwym sukcesem Erazma było pozyskanie zaufania księcia Kazimierza, który powołał go na prestiżowe stanowisko marszałka ziemskiego księstwa

⁹³ W drugiej połowie lat dwudziestych i w latach trzydziestych na dworze Elżbiety Lukrecji pojawił się Mikołaj Starszy z Rudz na Wielkich Górkach; por. APC. KC, sygn. 85; *Listinař Těšinska...*, nr 959, 965, 967.

⁹⁴ APC. ZDP, nr 168, APC. KC, sygn. 85.

⁹⁵ Na temat funkcji Mikołaja Rudzkiego na Górkach Wielkich por. *Listinař Těšinska...*, nr 978.

⁹⁶ Szerzej por. I. P a n i c: *Księstwo cieszyńskie w średniowieczu. Studia z dziejów politycznych i społecznych*. Cieszyn 1988, s. 87–102.

cieszyńskiego⁹⁷, ponadto najpewniej powierzył mu dbałość o wychowanie wnuka, Wacława III Adama. Erazm wprowadził także na dwór małoletniego księcia swoich synów, Wacława i Mikołaja, o czym wnosimy na podstawie wyjątkowej pozycji, jaką w niedalekiej przyszłości obaj Rudzcy odegrali na dworze książęcym.

Zaufanie, jakie zdobyli u Wacława III Adama, zapewniło synom oraz wnukom Erazma karierę, jakiej ani wcześniej, ani później nie dostąpiła żadna z rodzin szlacheckich w księstwie cieszyńskim. Jako pierwszy awansował w służbie księciu Wacław Rudzki, który został kanclerzem książęcym. Jego brat Mikołaj został marszałkiem ziemskim księstwa cieszyńskiego. Obaj Rudzcy zatroszczyli się również o awans swoich braci, Melchiora i Kaspra. Pierwszy z nich stał się namiestnikiem dóbr książęcych w kluczu cieszyńskim, drugi natomiast zarządzał kluczem skoczowskim. Wszyscy wymienieni sprawowali swoje urzędy aż do śmierci, co świadczy, że pozyskanego zaufania nie nadużyli. Dalszą karierę Rudzkich przerwał na krótko brak dorosłego, doświadczonego męskiego przedstawiciela tej rodziny po śmierci najważniejszych dostojników – kanclerza Wacława i marszałka Mikołaja. Wacław jednak, wzorując się na ojcu Erazmie, zdołał umieścić swoich synów, Kaspra i Erazma, w otoczeniu małoletniego Adama Wacława, co w przyszłości pozwoliło im osiągnąć na dworze książęcym podobną pozycję, jaką wcześniej mieli ich ojciec oraz stryj. Nie ulega wątpliwości, że obaj bracia bardzo się wspierali. Pierwszy z nich został namiestnikiem dóbr książęcych w kluczu cieszyńskim, a następnie kanclerzem (do 1608 roku) i marszałkiem ziemskim księstwa cieszyńskiego; przez pewien czas był także sędzią ziemskim. Erazm przejął od brata funkcję kanclerza, pod koniec zaś życia przez krótki okres piastował również urząd marszałka ziemskiego. Warto też zwrócić uwagę na fakt, iż każdorazowo ci spośród Rudzkich, którzy zajmowali najwyższe miejsce w hierarchii urzędniczej i dworskiej księstwa cieszyńskiego, skutecznie zabiegali o karierę swoich synów, a dopiero w dalszej kolejności, w miarę możliwości, podejmowali próby zapewnienia awansu w hierarchii urzędniczej swoim krewniakom.

Śmierć obu dostojników zbiegła się ze zmianami politycznymi w księstwie cieszyńskim, związanymi przede wszystkim z wymarciem dynastii piastowskiej, a także z działaniami wojennymi w trakcie wojny trzydziestoletniej. Równocześnie w księstwie cieszyńskim Rudzcy w linii męskiej wymierali; następował upadek ich znaczenia, zarówno w wymiarze politycznym, jak i materialnym. Wychodząc nieco poza zakres tematyczny artykułu, dodajmy, że nowe władze, habsburskie, które po wymarciu Piastów przejęły księstwo cieszyńskie, oparły się na innym kręgu ludzi, niezwiązanym z Piastami, na ogół wywodzącym się spoza szlachty cieszyńskiej.

⁹⁷ Na temat uprawnień marszałka ziemskiego por. *Ordynacja ziemska cieszyńska. Zbiór praw i porządków ziemskich księstwa cieszyńskiego. Zrzeczeni Zemske kniezczstwi tiessynskeho*. Wyd. I. Pańc W. „Acta Historica Silesiae Superioris”. T. 8. Cieszyn 2001, s. 14 nn.

Rudzcy rozpoczęli proces budowy podstaw majątkowych rodziny po wejściu w szeregi szlachty cieszyńskiej. Wprawdzie pierwszą posiadłość ziemską (nieвелиki folwark w Bobrku) kupili, jednak później wielki wpływ na kształtowanie się uposażenia majątkowego Rudzkich wywarły nadania książęce, które w takim samym stopniu przyczyniły się do awansu materialnego tej rodziny, jak i zakupy ziemi, a także (trudniej uchwytne) małżeństwa męskich członków tej rodziny z przedstawicielkami miejscowej szlachty. W rezultacie Rudzcy już w drugim pokoleniu stali się posiadaczami kilku wiosek oraz różnych gruntów w Cieszynie i Skoczowie.

Cechą typową dla przedstawicieli stanu szlacheckiego było zawsze rozdrabnianie majątku, związane z koniecznością zapewnienia uposażenia potomstwu. Podobne zjawisko występowało w rodzinie Rudzkich, w której oprócz bardzo majątnych jej członków, posiadaczy kilku wiosek (kanclerz Wacław, marszałek Mikołaj, kanclerz Kasper, marszałek Erazm), byli właściciele jednej wioski (bracia Zygmunt i Mikołaj Rudzcy wraz z siostrą Barbarą, Wacław i Jan młodszy Rudzki wraz z siostrą Magdaleną). Warto też zwrócić uwagę na fakt, że ci spośród przedstawicieli tej rodziny, którzy zajmowali najważniejsze miejsca w hierarchii społecznej księstwa cieszyńskiego, potrafili uniknąć degradacji ekonomicznej, a nawet powiększali swój majątek. Dla zachowania potęgi materialnej i uniknięcia rozdrobnienia własności decydowali się nawet na zakup wioski dla braci. Nie dostrzegamy natomiast prób wspierania materialnego członków dalszej rodziny. W rezultacie obserwujemy duże zróżnicowanie stanu posiadania w obrębie szeroko rozumianej rodziny Rudzkich w księstwie cieszyńskim zarówno w XVI, jak i w początkach XVII wieku.

Mówiąc o uposażeniu ziemskim Rudzkich, należy przypomnieć, że absolutna większość szlachty cieszyńskiej w dobie piastowskiej siedziała na ogół na jednej wiosce. Do wyjątków należeli ci spośród jej przedstawicieli, którzy dysponowali więcej niż dwiema wioskami. Bardzo często też poszczególne wioski były w posiadaniu kilku przedstawicieli tego stanu. Niekiedy tych ludzi nie łączyły więzy krwi, czasami jednak stanowili jedną rodzinę.

Dalsze badania nad karierą urzędniczą i uposażeniem majątkowym szlachty cieszyńskiej powinny pokazać, czy awans polityczny i majątkowy niektórych przedstawicieli rodziny Rudzkich, a także ich niezwykle stabilna pozycja na dworze książęcym były czymś wyjątkowym czy też typowym zjawiskiem dla sytuacji szlachty w księstwie cieszyńskim w dobie piastowskiej.

**Wykaz miejscowości księstwa cieszyńskiego,
które za panowania Piastów należały do rodziny Rudzkich**

Miejscowość	Czas nabycia	Sposób nabycia	Osoba nabywająca	Czas wyzbycia	Sposób wyzbycia
Zagroda „parchowska” w Bobrku	1526	kupno	Erazm Rudzki	nieznany	nieznany
Łąki – część wioski wraz z trzema stawami	przed 1540	kupno	Erazm Rudzki	1540	nieznany
Kaczyce	po 1545	zakup	Erazm lub Wacław Rudzki	przed 1558	przekazanie wioski przez Wacława synowi Tomaszowi
Rudzica	po 1545	darowizna książęca?	Wacław Rudzki	po 1625	sprzedaż
Dom w Cieszynie	1547	darowizna książęca?	Wacław Rudzki	po 1625	sprzedaż
Grunt w Cieszynie, nad Olzą	około 1550	darowizna książęca	Wacław Rudzki	po 1625	sprzedaż
Kamienica	około 1555	zakup?	Wacław Rudzki	około 1625	posag
Dom w Skoczowie	1558	darowizna książęca	Tomasz Rudzki/Rudzicki	nieznany	nieznany
Harbutowice	1558	darowizna książęca	Tomasz Rudzki/Rudzicki	przed 1600	przekazanie Mikołajowi, synowi Tomasza
Olbrachcice	przed 1563	zakup	Wacław Rudzki	przed 1563	przekazanie (?) Mikołajowi Rudzkiemu z Rudz na Olbrachcicach
Szumbark	przed 1563	przez małżeństwo lub zakup	Wacław Rudzki	przed 1563	przekazanie (?) Janowi Rudzkiemu z Rudz na Szumbarku
Las między Hłownicą, Landekiem i Rudzicą	przed 1564	darowizna książęca lub zakup	Wacław Rudzki	po 1578	przekazanie (?) Kasprowi Rudzkiemu
Szumbark	przed 1564	zakup?	Wacław Rudzki	po 1578	przekazanie (?) Kasprowi Rudzkiemu
Las między Hłownicą, Landekiem i Rudzicą	1564	darowizna książęca	Wacław Rudzki	po 1578	przekazanie (?) Kasprowi Rudzkiemu

cd. aneksu

Miejscowość	Czas nabycia	Sposób nabycia	Osoba nabywająca	Czas wyzbycia	Sposób wyzbycia
Łownica: część wioski	1571	zakup	Wacław Rudzki	po 1578	przekazanie (?) Kasprowi Rudzkiemu
Górne Marklowice	przed 1591	zakup?	Zygmunt Rudzki	1591	sprzedaż przez Zygmunta Rudzkiego księżnej Katarzynie Sydonii
Część Wielopola	około 1600	zakup	Erazm lub Kasper Rudzki Starszy	po 1625	posag dla córki
Kocobędz	1602	zakup	Kasper Rudzki Starszy	po 1625	posag dla córki
Studzionka	1603	darowizna Adama Foglára	Kasper Rudzki Starszy	nieznany	nieznany
Dolny Dębowiec	przed 1600	nieznany	Mikołaj Rudzki	1600	wiano dla żony Mikołaja, Ewy Czamerówny z Iskrzyczyna
Górki Wielkie	przed 1609 ?	zakup?	Mikołaj Rudzki na Wielkich Górkach	po 1629	wiano dla córki
Część Hażłacha	1611	zakup	Jan Rudzki Młodszy	nieznany	nieznany

Idzi Panic

About the Career of the Rudzki Family in the Time of Cieszyn Piast's

Summary

The author's research into the clerical careers of particular representatives of the Rudzki family, and into their incomes and possessions leads to the following conclusions. The Rudzki family did not belong to the oldest native gentry of the Cieszyn Duchy, who date back to the second half of the 14th c. (like, for example, the Czelowie of Czechowice), or, in some cases, even to the turn of the 14th c. which was the period where this social class was coming into being in the newly created Cieszyn Duchy. The first representatives of the Rudzki family appeared in the social surroundings of the Dukes of Cieszyn already in the last quarter of the 15th c. but we can talk about their real presence in the said area only beginning with the 1520s, that is since there appeared, at the court of the Cieszyn branch of the Piast dynasty, Erasmus Rudzki. Having received, from the Duke Casimir II, the „Parchowo” manor, in the village Bobrek adjacent to the town of Cieszyn, the Rudzki family were

granted the privilege to settle down, and from that time on they could see themselves as members of the Cieszyn gentry, and could enjoy all privileges proceeding from this fact. Bearing in mind that, in the 14th c. and early 15th c. the Cieszyn gentry were hardly numerous, and the majority of the noble families consisted of people who arrived from outside the Duchy, we may classify the Rudzki as typical representatives of that class, whose members were looking for somewhere to live in various regions of the Upper Silesia.

Erasmus's earning the trust of Duke Casimir made it possible for him to gain the position of the president of the council of the Duchy of Cieszyn. Most probably, the duke entrusted him with the education of his grandson – Wenceslas III Adam. Thanks to that, Erasmus introduced into the ducal court his sons: Wenceslas and Nicholas, which we can surmise considering the exceptional positions that, in the not too distant future, both Rudzki held at the ducal court.

Wenceslas III Adam's trust that Erasmus's sons and grandsons' won paved the way to such careers that no other noble family in the Duchy of Cieszyn have ever, either earlier or later, made. Erasmus's two sons took proper care of the promotion of their brothers: Melchior and Caspar. The former became the overseer of the duke's landed property in the Demesne of Cieszyn, while the latter was a manager of the Demesne of Skoczów. All the above-mentioned persons held their posts until they died, which shows that they did not betray the trust that they had won. The Rudzki's further career was stopped for a while because there was no experienced, adult, male representative of the family after the death of the two most important officials – the chancellor Wenceslas and the president Nicholas. Wenceslas, however, following his father's, Erasmus's, example, managed to place his sons, Caspar and Erasmus, in the milieu of the under-age Duke Adam Wenceslas, the son of Wenceslas III Adam, which enabled them later to hold, at the ducal court, the positions analogous to the ones held earlier by their father and paternal uncle. The former became the overseer of the Demesne of Cieszyn, and later the chancellor (until 1608), and president of the Cieszyn regional council, and, for some time, also a district judge. Erasmus took over from his brother the post of the chancellor, and, for a short period at the end of his life, also held that of the council president.

The death of both dignitaries coincides with the political changes in the Duchy of Cieszyn, which were connected, first of all, with the extinction of the Piast dynasty, and also with the military actions during the Thirty Years War. At the same time, the male line of the Rudzki family in the Duchy of Cieszyn died out. The family's importance, both in the political and material sense, declined.

Idzi Panic

Die Lebenslaufbahn der Familie Rudzki in der Zeit der Teschen Piasten

Zusammenfassung

Wenn man die Lebenslaufbahn der als Beamte angestellten Mitglieder der Familie Rudzki und deren Bezüge untersucht, zieht man folgende Schlüsse. Rudzki leiten ihre Herkunft nicht aus dem einheimischen, ältesten Teschener Adel her, dessen Genese bis in die zweite Hälfte des 19. Jhs (wie z. B. Familie Czelo aus Czechowitz) und in manchen Fällen sogar bis die Wende des 13. zum 14. Jh., als sich der Adelstand im neu entstandenen Herzogtum Teschen bildete, einreicht. Die ersten Vertreter der Familie Rudzki erschienen in der Umgebung von Teschener Herzögen zwar schon im letzten Vierteljahrhundert des 15. Jhs, aber von ihrem wirklichen Vorkommen auf diesem Gebiet kann erst seit 20er Jahren des 16. Jhs gesprochen werden, als es auf dem Hof der Teschener Piasten Erasmus Rudzki

erschienen ist. Nachdem sie von dem Herzog Kazimierz II. ein Gehöft in dem neben Teschen gelegenen Dorf Bobrek bekommen hatte, erwarb die Familie Rudzki das Bürgerrecht und seitdem konnte sie zum Adelstand gezählt werden und alle Vorrechte davon genießen. Da es im 14. und zu Beginn des 15. Jhs nicht viele Teschener Adelige gab und die meisten von ihnen von außerhalb des Teschen stammten, kann auch die Familie Rudzki zu den Vertretern des Adelstandes gezählt werden, die in den einzelnen Regionen des Oberschlesiens Platz für sich suchten.

Da Erasmus Rudzki das Vertrauen des Herzogs Kazimierz genoss, konnte er die Stellung des Landmarschalls des Herzogtums Teschen innehaben. Der Herzog hat ihn mit der Erziehung seines Enkels – Vaclav III. Adam betraut. Auf diese Weise konnte Erasmus seine Söhne, Vaclav und Nikolaus auf herzoglichen Hof einführen, was wir daraus entnehmen, dass die beiden Brüder Rudzki bald eine große Rolle auf dem Hof gespielt hatten.

Das Vertrauen des Vaclav III. Adam hat den Söhnen und den Enkeln des Erasmus Rudzki eine solche Karriere gewährleistet, die weder früher noch später keiner Familie im Herzogtum Teschen zuteil wurde. Die beiden Söhne des Erasmus sorgten für Beförderung ihrer Brüder, Melchior und Caspar. Der erste von ihnen wurde zum Staathalter der herzoglichen Güter im Teschener Güterkomplex ernannt, der andere verwaltete den Skotschauer Güterkomplex. Alle oben genannten Brüder bekleideten ihre Posten bis zu ihrem

Tod, was davon zeugt, dass sie das, auf sie gesetzte Vertrauen nicht enttäuscht haben. Weitere Karriere der Familie Rudzki wurde für eine kurze Zeit unterbrochen, denn es gab nach dem Tod der wichtigsten Würdenträger – des Kanzlers Vaclav und des Marschalls Nikolaus, keinen erwachsenen, erfahrenen, männlichen Vertreter der Familie mehr. Seinen Vater nachahmend, hat Vaclav Rudzki seine Söhne, Caspar und Erasmus, in die Umgebung des minderjährigen Sohnes des Vaclav III. Adam – des Herzogs Adam Vaclav, eingewiesen. Das erlaubte ihnen in der Zukunft die ähnliche Position auf dem herzoglichen Hof einnehmen, die früher von ihren Vater und Onkel erreicht wurde. Caspar wurde zuerst zum Staathalter der herzoglichen Güter im Teschner Güterkomplex und dann zum Kanzler (bis 1608) und Landmarschall des Herzogtums Teschen ernannt. Einige Zeit hindurch war er auch ein Landsrichter. Erasmus hat von seinem Bruder die Stellung des Kanzlers übernommen und kurz vor seinem Tode bekleidete er das Posten des Landmarschalls.

Der Tod der beiden Würdeträger fällt mit den Verwandlungen im Herzogtum Teschen zusammen, die vor allem mit dem Aussterben der Piasten-Dynastie und mit dem Dreißigjährigen Krieg verbunden waren. Außerdem hatte Familie Rudzki keine männlichen Nachfolger im Herzogtum Teschen mehr, deshalb verlor sie sehr sowohl an politischer als auch finanzieller Bedeutung.